

กลุ่มทอผ้าทรายขาว
ผ้าพื้นเมือง ผ้ามัดหมี่ลายจวนตานี
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ที่ตั้ง

กลุ่มทอผ้าตำบลทรายขาว ตั้งอยู่ที่ศูนย์ฝึกออาชีพตำบลทรายขาว บ้านเลขที่ 94 หมู่ 3 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวพุทธ และมุสลิม อยู่ร่วมกัน มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านในตำบลทรายขาวมีวิถีชีวิตที่สงบ กลมกลืนกับธรรมชาติ

ในอดีตตำบลทรายขาวได้มีการทอผ้าภายในครัวเรือน โดยใช้หูกทอผ้าซึ่งเป็นเครื่องมือแบบง่าย ๆ มีประเพณีการทอหูกกฐินซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเดือน 12 ของทุกปี ชาวบ้านจะมีการแข่งขันการทอผ้าที่วัด แล้วนำผ้าที่ได้จากการแข่งขันนำไปถวายพระเพื่อเป็นการทำบุญร่วมกัน ต่อมาการทอผ้าของชาวบ้านในตำบลทรายขาวได้มีการหยุดชะงักไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ในเรื่องการแต่งกายที่เกิดจากการปกครองจากค่านิยม ใช้ผ้าปาเต๊ะกันเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงเรื่องของเครื่องมือและเทคโนโลยีการผลิต และการใช้ผ้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

กำเนิดกลุ่มทอผ้า

เริ่มต้นจากสมาชิกในหมู่บ้านได้มีโอกาสไปเรียนที่ศูนย์ฝึกศิลปอาชีพ ซึ่งมีอาจารย์ ม.อ.มาอบรมเรื่องผ้าจวนตานีให้ สมาชิกจึงได้นำเรื่องเข้าปรึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องความต้องการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้าน และทำประชาคมหมู่บ้านขึ้น โดยให้สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมกลุ่ม กลุ่มทอผ้าตำบลทรายขาวจึงจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้น

เมื่อปี พ.ศ. 2543 มีสมาชิกกลุ่ม 20 คนและมีกลุ่มหม่อนไหม จากกลุ่มส่งเสริมอุตสาหกรรมมาสร้างกี่ให้ จำนวน 10 หลัง และมีวิทยากรมาสอนเรื่องการทอผ้า ตั้งแต่ทอฝ้าย ทำไหมมัดหมี่ โดยเอาลวดลายจากผ้าโบราณที่มีใน หมู่บ้านมาแกะลาย

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านทรายขาวมีสมาชิกกลุ่ม 25 คน มีกี่ทอผ้า 12 หลัง เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับ นักเรียนโรงเรียนวัดทรายขาวในหมู่บ้าน และผู้สนใจทั่วไป เน้นการทำงานระบบกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและเชื่อมโยงกับชุมชน

ผ้าไหมมัดหมี่ลายจวนตานี

ผ้าไหมมัดหมี่ลายจวนตานี เป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือ

- **จวนหรือจวน** เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ปรากฏบนผืนผ้า ซึ่งกั้นอยู่ระหว่างตัวผ้าและหัวผ้า คำว่า ผ้าจวน คือ ผ้าที่ผลิตจากเมืองปัตตานีเท่านั้น เป็นได้จากคำต่อท้ายว่า “ผ้าจวนตานี”
- **สีสันบนผืนผ้า** ผ้าจวนตานีแต่ละผืนจะมี 5 สี จึงเรียกว่า “สีมาหรือกายสีมา” นอกจากนี้ตัวผ้า และหัวผ้าจะมีสีสันตัดกัน เช่น ตัวผ้ามีสีเขียว สีน้ำเงิน สีม่วง ส่วนหัวผ้าต้องเป็นสีแดงเท่านั้น
- **ลวดลายบนผืนผ้า** ได้รับอิทธิพลมาจากเขมร มีลวดลายคล้ายกับผ้าทางภาคอีสาน โดยเฉพาะ ผ้าในจังหวัดบุรีรัมย์ และขอนแก่น แต่จะแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น ผ้าจวนตานีจะมีรูป สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน รูปแบบของผ้าจะมีขนาดใหญ่ หรือถ้าเป็นผ้าตาสีเหลี่ยมมีสีสันสอดไส้ ส่วนลายผ้าใน 1 ผืน ตั้งแต่หัวผ้า 2 ด้าน และส่วนตัวผ้าจะอยู่ตรงกลาง ส่วนของหัวผ้าจะมี 5-6 ลาย ส่วนตัวผ้ามี 1 ลาย และจะมีเชิงริมแดงตรงหัวผ้า ทั้ง 2 ด้าน

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าตำบลทรายขาว ได้มีการผลิตผ้าลายจวนตานีออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถเรียกได้ดังนี้

1. ผ้าลายการะตือขอ หมายถึง ผ้าสามตะกอกที่ใส่มัดหมี่ลายจวนตานีลงไป
2. ผ้าสีมา เป็นผ้าเนื้อดีเป็นผ้าที่มัดหมี่ผสมอยู่ในเวลาทอ
3. ผ้าปะไลกัต เป็นผ้าตาหมากรุก หรือผ้าลายตาราง
4. ผ้าสตือออ เป็นผ้าที่ใช้เส้นใยจากไหม

ไหม

ไหมดิบที่นำมาใช้ ทางกลุ่มทอผ้าได้สั่งซื้อจากภาคอีสาน นำมาฟอกและย้อมเอง โดยใช้สีจากธรรมชาติ เช่น

สีเหลือง	ทำจากแก่นขนุน
สีเหลืองทอง	ทำจากใบสัก
สีส้มอ่อน	ทำจากเปลือกลูกเนียง
สีน้ำตาล	ทำจากเปลือกต้นสน

สีน้ำตาลอ่อน ทำจากเม็ดบัว
สีแดง ทำจากตัวครั่ง

ลายผ้า

ผ้าที่กล่าวถึงเป็นผ้าจวนตานีทั้งหมด มีลวดลายดังนี้

1. ลายดอกแปดแฉก (แปดแฉก)
2. ลายปูก๊าะ (ลายแห)
3. ลายดวงดาว
4. ลายตะเกียงทอง
5. ลายเข็มขัดทอง

ส่วนหัวผ้าจะมี 5-6 ลาย

ลายตะเกียงทอง

ลายหัวใจคู่

ลายดอกแปดแฉก (แปดแฉก)

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ผ้าไหมมัดหมี่ลายจวนตานี ผ้าไหมมัดหมี่ด้ายประดิษฐ์ ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าเช็ดหน้า ผ้ายกดอก
ผ้าทอลายเกร็ดเต่า

รางวัลที่กลุ่มทอผ้าได้รับ

ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณสำหรับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับที่ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์ผ้าภาคใต้ การ
ประกวดผลิตภัณฑ์ผ้า หนึ่งตำบล

ได้รับคัดเลือกให้เป็นโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ระดับ 4 ประจำปีงบประมาณ 2553 จากกรม
ส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ ระดับสี่ดาว ปี พ.ศ. 2553

ได้ใบรับรองแสดงเครื่องหมายรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยประเภทผ้าฝืน ผ้าไหม ชนิด Classic Thai Silk เป็นตราเครื่องหมายนกยูงสีเงิน จากสถาบันหม่อมไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ออกให้ 7 กรกฎาคม 2551 หมดอายุ 6 กรกฎาคม 2554)

ได้ใบรับรองแสดงเครื่องหมายรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยประเภทผ้าฝืน ผ้าไหม ชนิด Royal Thai Silk เป็นตราเครื่องหมายนกยูงสีทอง จากสถาบันหม่อมไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ออกให้ 22 มิถุนายน 2553 หมดอายุ 21 มิถุนายน 2556)

ได้รับรางวัลชมเชยประกวดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดปัตตานี ประจำปี 2557 ประเภทสิ่งของเครื่องใช้ ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง “ผ้าไหมมัดหมี่ลายจวนตานี” (ออกให้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2557)

ณัชฎาภรณ์ พรหมสุข

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมหม่อนไหม. (ม.ป.ป.) เอกสารตรานกยูงพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

พระบรมราชินีนาถ. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ: กระทรวงฯ.

ณัฐภากรณ์ พรหมสุข. (2558, 8 มิถุนายน). สัมภาษณ์.